

211593

Imprimerie

15.0

LEGEA

INVĂȚĂMÂNTULUI PRIMAR

și

NORMAL PRIMAR

BGU Cluj / Central University Library Cluj

Răspuns la obiecțiunile făcute de D-l Prof. I. Athanasiu

BUCUREȘTI

—
TIPOGRAFIA ION C. VĂCĂRESCU

No. 4, STRADA UMBREI, No. 4

1925

E. O.

LEGEA

INVĂȚĂMÂNTULUI PRIMAR

și

NORMAL PRIMAR

Răspuns la obiecțiunile făcute de D-I Prof. I. Athanasiu

Bibl. Univ. Cluj.
Nr. 2532 1925

BUCUREȘTI

—
TIPOGRAFIA ION C. VĂCĂRESCU

No. 4, STRADA UMBREI, No. 4

1925

RASPUNS LA O CRITICA

Legea asupra învățământului primar și normal-Primar, alcătuită de d. Dr. C. Angelescu, ministrul instrucțiunii, și votată de Parlament în sesiunea trecută, a avut darul ca, pe lângă aprecierile favorabile și aproape unanime ale tuturor cercurilor școlare cari avuseseră prilejul să se pronunțe și să contribuie într'o largă măsură la îmbunătățirea ei să nemulțumească pe d. I. Athanasiu, profesor la universitatea din București.

Din motive pe cari nu le discutăm aci, D-sa,— ca și cum o operă, și mai ales o legiuire, isvorată din concepția unui Ministru, îmbunătățită în urma unei largi consultări a întregului corp didactic și desăvârșită prin colaborarea unui Parlament, n'ar putea să aibă în sine valoarea sa, independent de ochii negri sau albaștrii ai autorului care a conceput-o și a adus-o la îndeplinire— s'a năpustit asupra legii publicând, sub titlul de «O politică școlară greșită», o serie de articole pe cât de neîntemeiate și nedrepte, pe atât de violente și pătimase și născocind argumente cari nu pot rezista celei mai ușoare critici.

Nemulțumit de răspunsurile ce i s'au dat la timp și în convingerea că lucrarea sa de defăimare nu și-a atins ținta dorită și nu și-a avut efectul urmărit, d. I. Athanasiu, persistând într'o direcție greșită, își publică acum critica-i nedreaptă într'o broșură, ca și când nu s'ar fi produs nici o întâmpinare care să înlăture afirmațiunile și alegațiunile D-sale publicate în ziarul «Universul».

De aceea, spre a feri pe cititorii, cari n'au putință să confrunte argumentele aduse, de confuzia în care ar putea fi aruncați prin broșura în chestiune, publicăm, în paginile următoare, răspunsurile ce s'au dat criticii d-lui I. Athanasiu de domnii P. Gârboviceanu, G. Popa-Lisseanu și Șt. Pop prin ziarele «Universul» și «Viitorul» și de d. G. Bogdan-Duică prin revista «Societatea de mâine».

Legea învățământului primar și normal primar.

Răspunsul d-lui P. Gârboviceanu la obiecțiunile făcute
de D-l Prof. I. Athanasiu.

I

D. I. Athanasiu, profesor la Universitatea din București, a publicat în «Universul» câteva articole asupra legii învățământului primar și normal primar și cu observațiuni asupra nevoilor materiale ale învățământului universitar.

Ca unul, care am luat parte la toate discuțiunile asupra noii reforme, începând din 1919 și am fost și raportorul proiectului de lege în Camera deputaților, mă simt dator să dau unele explicațiuni și să arăt că politica urmărită cu noua reformă, poate să nu fie perfectă, în tot cazul nu e însă o politică școlară greșită, cum o califică d. Athanasiu.

Regret numai un lucru, că d. Athanasiu nu și-a spus cuvântul la vreme, adică atunci, când proiectul de lege eră în discuția Parlamentului, mai ales, că acest proiect fusese depus pe biroul Parlamentului cu luni

de zile înainte de a veni în discuția publică. Și mai regret că n'a așteptat cel puțin să se publice programele învățământului primar și normal pentru ca să poată vedea lămurit, cum se vor forma viitorii învățători și ce cunoștințe și dexterități se cer de la un viitor absolvent al unei școli primare complete. Toată lumea dăscălească își dă seama despre importanța programei analitice în viața unei școale!

Dar nu sunt eu chemat să judec pe cineva, fiindcă a procedat așa și nu altfel. Partea sentimentală n'are ce căută în judecățile pur logice. Și de aceea trec la chestiune.

D. profesor Athanasiu a început discuțiuni asupra chestiunilor de învățământ în Iași în 1918 și le-a continuat în București în 1919 cu un mănunchiu de dascăli de toate gradele. Domnia sa întocmise și un program de *orientare a studiilor și discuțiunilor asupra organizării învățământului nostru* și l'a oferit tuturor dascălilor, cari luau parte la discuție. În revista domniei sale «Renașterea română» a publicat în numărul 13 și 14 pe Martie și Aprilie 1919 sub propria iscălitură și o *schită de organizare a învățământului inferior (primar)*.

Iată ce spune d. Athanasiu: «Este o constatare făcută de toată lumea că învățământul nostru inferior sau primar nu dă roadele așteptate dela el. Nici cunoștințe îndestulătoare pentru cei cari rămân numai cu acest învățământ, nici dezvoltarea în sufletul lor a unei trebuințe de a'și apropia învățăturile de cari au nevoie, din altă parte, nici educația însușirilor sufletești sub raportul moral, social, cetățenesc, național, igienic,

fizic etc.. Și cum ar fi fost altfel, când ne gândim la condițiile neprielnice în care a funcționat până acum acest învățământ?

1. *Fără localuri de școală, nici îndestulătoare ca număr, atât la orașe, dar mai ales la sate, nici încăpătoare și nici igienice, acolo unde se găsesc».*

Foarte adevărat. Școala n'a putut să dea roadele așteptate în primul rând din lipsa de localuri, căci poți să ai copii și învățători, însă dacă n'ai localul necesar, nu poți să faci ceea ce trebuie. Și lipsa de localuri a fost una din cauze, că nu s'a putut realiza obligativitatea învățământului primar, prevăzută în legea dela 1864 și avem astăzi atâția analfabeți încât ne rușinăm cu toți. Se începuse înainte de războiu în vechiul Regat o foarte frumoasă mișcare pentru construcțiuni școlare. A venit războiul și a distrus sau a ruinat în cea mai mare parte ce se făcuse. După războiu și în urma unității neamului nostru s'a pus marea problemă a culturii generale a poporului, ca să scăpăm de analfabetism și pentru interese superioare de stat și neam. Actualul ministru al instrucțiunii, d. dr. Angelescu a înțeles importanța problemei culturale și a început să colinde țara în lung și în lat îndemnând pe toți pentru refacerea localurilor de școli și pentru construcțiuni noi. A solidarizat în această chestiune pe toți: stat, județ, comună, pe orașeni și săteni. S'a produs la noi una din cele mai frumoase mișcări din câte s'a văzut în interesul culturii obștești.

Și rezultatele au fost că până la finele anului școlar 1923—1924 avem numai în vechiul Regat 4000 loca-

luri de școli cu 6500 săli de clasă reparate, restaurate sau construite din nou.

Și lucru îmbucurător e că mișcarea aceasta, a început intensiv și în provinciile alipite. Sigur e că, dacă lucrurile vor merge așa câțiva ani, nu vom mai avea în România o chestiune a construcțiilor școlare. Cunososc personal cum se lucrează în unele județe și spun aceasta în deplină cunoștință. Convingerea mi-am format-o nu numai cu date din statistica oficială.

Și atunci mare mi-a fost mirarea, când am citit cele ce spune d. Athanasiu în această gazetă că d-rul Angelescu «*își concentrează toată atențiunea la construcțiuni de localuri de școale primare și normale și lasă universitățile în al doilea plan.*» «Dar sistema d-lui ministru Angelescu mai prezintă un viciu tot atât de grav, dacă nu mai mult...

Timpul, spațiul și mijloacele financiare nu sunt luate în considerație cu valoarea lor reală. Cum s'ar putea explică altfel începerea atâtor lucrări (mii de școale primare, zeci de școale normale etc.), lucrări începute în grabă.»

Departate de mine gândul, că n'ași dori să văd Universitățile noastre înzestrate cu tot ce le trebuie. Localuri proprii și încăpătoare, institute și laboratorii cu tot materialul necesar. Doresc să le văd așa, ca să formeze mândria României Mari. Inșă, mai doresc să se păstreze și proporția. Nu numai sus, ci și jos. Prea am umblat cu joben și cu picioarele desculțe. Cerințele după războiu sunt altele ca înainte de războiu. Sper că d. ministru Angelescu va publică un tablou, în care să se arate cum s'au repartizat cele 400 milioane

date de ministerul de finanțe în 1923 și 1924. Și se va vedeà atunci, că numai pentru Universitatea din București și pentru diferite institute anexe, s'a dat aproape 100 de milioane.

Nu-mi permite spațiul ca să arăt în amănunțimi, cu ce mijloace și-au construit sătenii noștri miile de localuri de școli. Vom face aceasta la timp. Până atunci rog pe d. Athanasiu să creadă, că va rămâne uimit de puterea de jertfă și pe acest teren a țăranilor noștri. Și-l mai rog să creadă, ca în 1919, că prima noastră grijă trebuie să fie cultura masselor populare, căci pe ele se întemeiază tăria și puterea statului și neamului nostru. Iar d. dr. Angelescu să continue cu toată străduința acțiunea începută, fără să se impresioneze de vorbe.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

II

D. profesor Athanasiu în aceeaș schiță de organizare a învățământului inferior (primar), despre care am vorbit, susține, că școala primară n'a dat roadele așteptate dela ea, «pentru că n'am avut învățători, căci în loc de 24.000 învățători cât ar trebui să avem pentru o populațiune de 7 milioane suflete (e vorba de Vechiul Regat și aceasta în 1919), n'avem decât 8500, adică a treia parte. Și n'avem învățători, fiindcă n'avem școale normale, care să pregătească acest corp învățătoresc, căci în loc de 28 de școale normale (14 de băeți și 14 de fete), cât ar fi trebuit să avem pentru o populație de

7 milioane locuitori, noi nu avem decât 11 școli normale de băieți și 4 de fete».

Constatările d-lui Athanasiu sunt perfect adevărate și în discuțiunile, pe care le aveam în întrunirile dela domnia sa, n'a fost nimeni, care să le contrazică, ci din contră toți doriau, ca o asemenea situație să nu mai dăinuiască. Am continuat discuțiile mai în urmă cu d. dr. Angheliescu, fiind ministru al instrucțiunii și domnia sa erà tot așa de convins ca și d. Athanasiu și anume că fără înmulțirea școlilor normale, nu vom putea avea învățătorri necesari. Și d. dr. Angheliescu s'a ținut de cuvânt și a crescut numărul școlilor normale dela 17 câte aveam în vechiul Regat la 100 pentru România întregită. Prin aceste școli normale vom avea peste câțiva ani aproape toți învățătorri pentru toată populația în vârstă de școală. Cred că d. dr. Angheliescu se va oprì aici și nu va mai înființa nici o școală mai mult, căci orice creație nouă va fi de prisos.

Odată înființate aceste școli, Ministerul era dator să se îngrijească de localuri și de profesori, căci în ideie lucrul erà stabilit de comun acord și cu d. Athanasiu, că nu se poate închipui școală fără dascăli și fără local. În deosebi problema localurilor e o chestiune destul de gravă, mai ales în vremurile acestea. Localuri proprii de închiriat nu se găsesc și chiar de se găsesc pe alocurea, chiriiile sunt prea costisitoare. Dar, mai ales pentru o școală normală trebuie necondiționat un local propriu. Aceste școli sunt cu internat și se cere o deosebită îngrijire pentru educațiunea școlărilor, căci menirea lor e de a fi învățătorri și educatori. Ce poți face, când asemenea școli sunt așezate în 5 și 6 localuri la mari

distanțe unele de altele și școlarii pe ploaie și în timpul iernii trebuie să alerge din loc în loc, când pentru masă și meditații, când pentru culcare și studii?

E o situație intolerabilă și cu urmări îngrijitoare din punct de vedere educativ.

D. dr. Angelescu a înțeles foarte bine rostul lucrurilor și a dispus fără întârziere construcția localurilor acestor școale. Unele din cele transformate și amenajate și chiar noi, sunt gata. Așa e școala normală dela Grădiște din Vlașca, Măgurele din Ilfov, cea din Buzău, din Alexandria, cea de fete din Craiova și altele. Unele sunt la acoperiș ca cea de băeți din Râmnicul-Vâlcei. Acolo, unde între directori, comitetele școlare și autoritățile comunale și județene a fost bună înțelegere și suflet pentru binele obștesc, lucrările înaintează și se vor desăvârși în cel mult unul sau doi ani.

Am rămas cu totul surprins, când am citit în această gazetă că d. Athanasiu nu e deloc mulțumit, pentru că «s'a început construirea a zeci de școale normale, lucrări începute în grabă, fără studii serioase, din care unele se năruiesc înainte de a fi acoperite». Și că rău a făcut d-rul Angelescu că «a adoptat metoda lucrărilor încetinite pentru localurilor facultăților de litere și științe... începute acum 12 ani... și că terminarea lor va coincide cu a școalelor normale, începute anul trecut».

D. Atanasiu e profesor universitar și un mare învățat de specialitate și de acea nimeni nu-i poate aduce vreo invinuire, că ține la instituția unde profesază. Cerem numai să fie drept și cu celelalte instituțiuni tot atât de importante. Căci, ce s'ar întâmpla, când fiecare ar crede, că lumea întregă să concentrează numai

în locul unde se găsește? Se vede că domnia sa nu cunoaște halul în care se găsesc școalele normale, fără localuri proprii, căci altfel n'ar fi contra lucrărilor bune în serviciul acestor școale. De altfel părerile greșite provin totdeauna din necunoașterea exactă a lucrurilor.

A doua mare chestiune pusă la discuție de d. Athanasie e a profesorilor școalelor normale. Toți recunoaștem că factorul principal într'o școală e profesorul. Cum vei avea pe profesor, așa vei avea școala. În deosebi într'o școală normală profesorii trebuie să fie la înălțimea chemării din toate punctele de vedere, căci și rolul școlii normale e deosebit de al celorlalte școale. În asemenea școale se formează viitorul învățător și educator c'un mare rol cultural și social și el va fi oglinda foștilor profesori. De aceea, ministerul instrucțiunii trebuie să aibă o deosebită atențiune asupra recrutării acestor profesori. Răposatul Sp. Haret, spunea într'o ocaziune solemnă, ca la școalele normale, să fie așezați cei mai buni profesori secundari, creându-li-se chiar o situație materială excepțională. Nu știu dacă aceasta se va putea, dar eu vreau să arăt, câtă greutate puneau unii bărbați de școală și de stat pe rolul unui profesor de școală normală.

Profesorii școalelor normale se vor recruta ca și până acum dintre licențiații facultăților de litere și științe, în urma unui examen de capacitate. Pentru a avea pe acești profesori, d. dr. Angelescu a venit și cu o reformă, A dat acces la aceste două facultăți și elementelor celor mai distinse din corpul învățătoresc. A creiat apoi o secție pedagogică, unde se primesc cu concurs 60 de învățători și învățătoare. Fac în această secțiune cursuri

de un an cu profesori universitari pentru studiile pe care nu le-au avut în școala normală și cursuri complementare. Rămâne apoi calea deschisă facultăților noastre să aprecieze, dacă asemenea elemente pot să fie încoronate sau nu. Cred că nu se poate o dorință mai întemeiată ca aceasta!

Dar ce a făcut pe d-rul Angelescu să vină cu o asemenea reformă? Mai întâi cerințele generale ale învățătorimii să se deschidă calea celor mai buni spre universitate și anume la cele două facultăți despre care am vorbit. Și în al doilea rând, lipsa de profesori la școalele normale și la gimnaziile înființate în centre mari rurale. D. Athanasiu declară, «că dorința învățătorilor de a avea acces la universitate e lăudabilă; ei trebuiesc însă a fi bine pregătiți pentru a se putea folosi de învățământul universitar». Pot să asigur pe d. Athanasiu, că după experiența făcută cu unele elemente din rândurile învățătorimii și aceste elemente trecute prin secțiunea pedagogică, vor satisface toate pretențiunile facultăților noastre. D. Athanasiu are dreptate în ceea ce privește pe cursiștii din Transilvania, însă nu trebuie făcută nici o comparație între unii și alții. Ingrijorarea cea mare a d-lui Athanasiu e că prin accesul învățătorimii la universitate (60 pe an) se dă o lovitură învățământului secundar și celor două facultăți de la universitate. «Aceste două facultăți se vor vedea fără auditori întrucât ocuparea tuturor locurilor în învățământ va îndepărtă pe cei cari doresc să îmbrățișeze cariera profesoratului».

Mare eroare! Dacă aceste două facultăți au suferit și suferă de criza de auditori, cauzele trebuiesc căutate

în altă parte. Facultățile acestea pregătesc pentru cariera didactică, pregătesc pe bărbații de litere și de știință. Ele nu pregătesc pentru cariere productive din punct de vedere material. De ce nu ni se spune pentru ce absolvenții noștri de licee dau năvală la facultățile de drept și medicină, la politehnic, la institutul electro-technic, la institutul Dănăilă etc.

Trăim din nenorocire în vremuri când nu toată lumea vrea să facă știință pentru știință și artă pentru artă. De aceea rog pe d. Athanasiu să creadă, că acei modești învățători, cari cutează să urce treptele universității vor fi în urmă din cei mai buni dascăli ai școalelor noastre normale.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

III

În întrunirile noastre din 1919, dela d. Athanasiu, după lungi discuțiuni, ajunsese la anumite soluțiuni, mai ales în ceea ce privește organizarea învățământului primar și aceste soluțiuni sunt consemnate sub propria iscălitură a d-lui Athanasiu. Iată ce se cerea atunci: Să se mărească durata învățământului inferior (primar) obligatoriu, care să înceapă la vârsta de 6 ani împliniți și să se termine la vârsta de 14 ani împliniți, deci 8 ani. Primul an (între 6 și 7) ar putea forma clasa pregătitoare sau elementară (zisă în Franța și Elveția *enfantine*) și în care programă să fie ca în grădinile de copii. După această urmează cursul primar

propriu zis. În clasele I și II (al 8-lea și al 9-lea an) ale cursului primar, învățământul să fie numai prin intuițiune și vorbire pentru a îmbogăți capitalul de imagini reale, (concrete) din creerul copilului, căci aceasta va fi materialul prim, care va servi începuturilor de ideatiune, discernământ, voință etc., toate funcțiuni ale intelectului și a căror gimnastică trebuie să înceapă cât de timpuriu. Apoi scrisul, cititul, vorbirea și povestirea, numărarea, lucrul manual, educația fizică.

În cl. III și IV (anul al 10-lea și al 11-lea) să se predeă pe lângă scris, citit și vorbire, noțiuni de gramatică, de istoria românilor, de aritmetică, de geografia României, de științe naturale, desen, muzică, lucru manual și educație fizică. Exerciți de cugetare, discernământ și voință.

După terminarea cursului primar o parte din școlari iau drumul gimnaziului, alții merg în școlile normale sau în seminarii etc.. **Cea mai mare parte însă, mai ales la țară, rămâne acasă.** Aceștia trebuie să fie obligați de a urma încă cel puțin 3 ani învățământul pe care am putea să-l numim popular (anii al 12-lea, al 13-lea și al 14-lea) și care va fi mai intensiv, căci mintea copilului este acum în stare să prindă mai bine chestiunile ce i se prezintă. Gramatică, aritmetică și geometrie cu aplicații la comerț și contabilitate, științe fizico-chimice și naturale, noțiuni de istorie universală, noțiuni de geografia tuturor continentelor, noțiuni de morala creștină, lucrul manual, desen, muzică, igienă educație fizică, educație civică, educație națională. În acest învățământ se vor predă în școlile rurale noțiuni de agricultură, de creșterea vitelor și de gospodărie rurală,

iar în cele urbane noțiuni de meserii, însoțite toate de exerciții practice cât mai întinse.

Să vedem acum, dacă între cele spuse și între dispozițiile cuprinse în noua reformă e vre-o contradicție deosebită. După această reformă, școala primară cuprinde 7 clase, de câte un an fiecare (art. 56). Primele 4 clase formează temelia celorlalte grade de învățământ. În ele se dau elementele de cultură generală și anume: instrucțiunea religioasă și morală, limba română: citirea, scrierea, exerciții gramaticale, aritmetica practică și noțiuni elementare de geometrie, noțiuni de istoria Românilor, de geografie și drept civic, noțiuni de științe naturale și fizice cu aplicațiuni practice, noțiuni de igienă, desen, cânt, educație fizică, lucrul manual și lucrări practice agricole (la sate) cu băeții și lucrul de mână și gospodăria curafetele. Programul analitic al acestor 4 clase va fi același pentru toate școlile.

În celelalte trei clase (pentru copiii, care nu urmează mai departe, ci rămân pe loc), se continuă, se întărește și se completează cultura generală din cele 4 clase, dându-se în același timp o deosebită dezvoltare învățământului practic utilitar.

Materiile de învățământ sunt cele din primele 4 clase cu dezvoltările necesare, corespunzătoare vârstei. În aceste trei clase se stabilește legătura strânsă dintre școală și viață, stimulând interesul și dând îndrumări pentru una din ramurile de activitate practică: agricultură și anexele ei, meserie și comerț. ținând seamă de cerințele regionale; se dă elevilor o cultură socială și națională, cuprinzând educație cetățenească, chestiuni de morală, igienă individuală și socială și educație fizică.

Am convingerea că cititorul nepărtinitor nu va găsi nici o contradicere între cele formulate de d. Athanasiu în 1919 și între dispozițiile noii legi. Vom avea o școală primară cu 7 clase pentru acei copii cari se mulțumesc numai cu acest învățământ. Prin aceasta s'a satisfăcut și cererea tuturor cunoscătorilor că nu e cu putință să ne mulțumim numai cu o școală primară cu 4 clase, căci învățătura căpătată devine adesea iluzorie. Vârsta la care termină copiii școala de 11, 12 sau 13 ani e prea crudă ca să poată profita în viață din cele ce au învățat. S'a întâmplat adesea că acești copii ne mai având nici o legătură cu școala ajungeau să uite aproape tot din ce învățase și intrau în rândurile celor cari nu învățaseră nimic.

Invățământul primar e obligator de la vârsta de 7—16 ani. Deși am găsit un acord aproape perfect între d-nii Athanasiu și d-rul Angelescu, cu toate acestea d. Athanasiu e astăzi nemulțumit. D-sa e nemulțumit fiindcă în legea nouă s'a făcut învățământul primar obligator de la 7—16 ani în loc de 7—14 ani, cu toate că în art. 11 aliniatul 5 se spune categoric că acei copii cari termină învățământul primar al școalei în care urmează și obțin certificatul de absolvire a celor 7 clase obligatorii ale școalei primare înainte de vârsta de 16 ani, sunt scutiți de ceilalți ani obligatorii. De aci o serie întregă de socoteli, de observațiuni și de imputări. Dela 7—14 ani fac 7 clase, iar dela 7—16 ani fac 9 clase, prin urmare copii, cari vor face cele 7 clase în 9 ani. Și adaugă ritos «că aceasta e o ofensă gratuită, care se aduce poporului român, crezându-l atât de încet la minte». Și că «numai

o infimă minoritate alcătuită din leneși sau de inteligență mediocră cari vor fi siliți să repete două clase vor absolvî școala la vârsta de 16 ani».

Regret foarte mult că d. profesor Athanasiu nu cunoaște în deajuns starea lucrurilor din viața noastră rurală mai ales. Ne luptăm cu toții să stărpim analfabetismul¹, făcând prin lege obligatorii cursurile de la 16—18 ani, dar cu zecile de mii de copii în vârstă de 8, 9, 10 ani, cari n'au urmat nici o zi la școală? Dar în diferite alte împrejurări mai mult sau mai puțin întemeiate care împiedică pe copiii de 7 sau de 8 ani să vină la școală, cum vom proceda? Rog pe d. Athanasiu să reflecteze și se va convinge că socotelile domniei sale sunt eronate. Spun aceasta cu toată stima pe care o am pentru domnia sa.

D. Athanasiu merge însă și mai departe cu observațiunile și face noi greșeli. Domnia sa spune: «să vedem ce vor învăța copiii în acei 9 ani? De ce 9 ani și nu 7? Pentru că d. Athanasiu vrea să găsească cu orice preț **neconsecvență și nepricepere**.

Am văzut mai sus ce vor învăța copiii în cele 4 clase dela început și în cele 3 din urmă, adăose prin noua reformă ca absolut indispensabile. In aceste clase din urmă se vor completa și întări cultura generală, dându-se o deosebită importanță învățământului practic utilitar și ținându-se seamă de cerințele regionale. Se va da elevilor o **cultură specială și națională**, cuprinzând educație cetățenească, chestiuni de morală, igienă, educație fizică.

Dar d. Athanasiu nu e satisfăcut, fiindcă i se pare că în aceste trei clase din urmă se va repeta numai

ceeace s'a învățat în cele 4 clase anterioare și atunci concluzia că «vom avea trei ani pierduți din punct de vedere al culturii generale și că nu se vor găsi mulți părinți cari să consimtă a face cheltueli cu întreținerea copiilor timp de 3—5 ani, ca să repete ce învățase în primele 4 clase. Și începe apoi să combată repetiția chiar cu spusele unui fost ministru al instrucțiunii din Franța. Noi știam că **repetitio est mater studiorum**, dar numai despre aceasta e vorba în cele trei clase ale școlii primare? Completarea și amplificarea cunoștințelor elementare din cele patru clase anterioare însemnează numai repetare? Tot repetare însemnează și deosebita dezvoltare a învățământului practic utilitar, după nevoile regionale ale copilului? Păcat că d. Athanasiu n'a așteptat publicarea programului cursurilor pentru cei trei ani din urnă ai școlii primare, căci ar fi fost ferit de afirmațiuni neîntemeiate.

IV

D. profesor I. Athanasiu se ocupă și se pronunță și asupra obligativității învățământului religios în programul școlii primare și ajunge la concluziuni surprinzătoare. Iată ce spune legea nouă în art. 61 cu privire la acest învățământ: «Învățământul religios și moral este obligatoriu. Materia de studiu va fi stabilită de autoritățile superioare religioase, în înțelegere cu ministerul instrucțiunii. Ea se predă, în localul școlii, două ore pe săptămână de învățător, dacă este de aceeași confesiune

cu elevii, dar poate fi predată și de preot. Când învățătorul este de altă confesiune, sau elevii aparțin mai multor confesiuni, eclesiasticii cultelor îngrijesc în mod gratuit de instrucțiunea și educațiunea religioasă a școlarilor, rezervându-li-se ore speciale în orarul școlii astfel ca învățământul obișnuit să nu fie turburat în mersul său, nici școlarii să nu fie împiedicați de a veni exact la orele hotărâte pentru predarea celorlalte lecțiuni.»

D. Athanasiu la rândul domniei sale spune, că nu e mulțumit cu această soluționare a chestiunii pentru că se calcă constituția. Ce avem noi să ne amestecăm în afacerile religioase ale celorlalte culte, fiindcă constituția în art. 22 declară: «Statul garantează tuturor cultelor o deopotrivă libertate și protecțiune.» Și d. Athanasiu continuă apoi: «dacă un cult e liber, atunci învățământul, pe care el îl reprezintă poate fi obligatoriu? Aceasta ar duce la separația lor, ceea ce nu se poate concepe, fiindcă cult și învățământ religios formează un tot, întocmai ca lecțiile ex-catedra și lucrările de laborator pentru o știință experimentală.»

Și așa argumentând d. Athanasiu ajunge la concluzia, că interesându-ne de învățământul religios al minorităților «slăbim credința strămoșască» și mai mult de cât atât *ne sacrificăm pe noi pentru întărirea naționalităților minoritare.* Și dacă facem obligator învățământul religios al acestor naționalități *le întărim, iar noi ne sinucidem din punct de vedere național.*

Să vedem acum, dacă o asemenea argumentare e dreaptă sau nu. Statul român, și-a luat singur prin

Constituție obligațiunea să acorde tuturor cultelor o deplină libertate și *protecțiune*.

Și când el se ocupă prin ministrul instrucțiunii de organizarea învățământului primar, obligator pentru toți copiii cetățenilor români, să prevadă în programul școlii primare numai învățământul religios al românilor de origine și să lase la o parte cu totul pe al celorlalți cetățeni de altă origine și de alte confesiuni și religii? E o imposibilitate, fiindcă e o nedreptate. Când te ocupi de unii, trebuie să te ocupi și de ceilalți.

Ce suntem noi de vină, în zilele acestea, dacă fatalitatea istorică a făcut să se așeze în mijlocul nostru, pe pământ românesc, unguri, sași, șvabi, evrei, ruteni etc...! Numai într'un singur caz s'ar fi putut îndeplini dorința d-lui Athanasiu și anume atunci, când statul român ar fi declarat școala primară o școală neutră. În asemenea caz învățământul religios ar fi rămas o chestiune de conștiință ce ar fi privit pe părinți, comunitățile religioase și pe șefii religioși. Dar acum, când avem școli de stat pentru români, unguri, șvabi, etc., ministerul de stat al instrucțiunii nu poate face nici o deosebire între instrucția și educația copiilor de diferite confesiuni creștine și de alte religii. Numai așa poate lucra un ministru, după datorie și dreptate.

Ceeace dorește d. Athanasiu ar duce la menținerea și crearea pretutindeni de școli confesionale și aceasta ar însemna, dacă nu sinucidere din punct de vedere românesc, în toate cazurile un mare neajuns pentru interesele superioare de stat. Și cum poate să interpreteze d. Athanasiu așa de iudaic, că dacă cultele sunt libere ce caut eu ministru, să fac din învățământul

religios un învățământ obligatoriu?... Libertatea cultului stă în aceea, ca statul să nu se amestice în interiorul bisericii, sinagogei sau moscheei și să hotărască asupra dogmelor și ritului. Atât și nimic mai mult! Dacă un cult în exercițiul lui aduce atingerea ordinei publice, bunelor moravuri și legilor de organizare ale statului, acel cult nu se poate bucura însă de libertate și de protecțiunea Statului.

Și mai departe nu înțeleg de ce se miră d. Athanasiu, că un ministru al instrucțiunii poate să stea de vorbă cu diferitele autorități religioase în privința programelor de învățământ religios și să le aprobe, căci prin aceasta s'ar da naștere la controverse menite a slăbi credința strămoșască. Nu văd ce corelație ar fi între aceste două chestiuni. Apoi de partea dogmatică are să se ocupe ministrul instrucțiunii sau de altceva? Sau de partea pedagogică și... românească! Nu vreau să intru în amănunte, fiindcă nu permite nici timpul, nici spațiul. Pot să asigur numai pe d. Athanasie că sunt și eu un bun român și un bun creștin ortodox și ca raportor al legii, n'aș fi consimțit pentru nimic în lume ca prin asemenea dispozițiuni să se aducă vre-o slăbire legii noastre strămoșești și intereselor naționale.

Tot în legătură cu școala primară reorganizată și completată, d. Athanasie se întreabă, dacă învățătorii vor fi în stare să predea învățământul și în deosebi cel aplicat în cele trei clase din urmă. Domnia sa nu crede și de acea spune, că d-rul Angelescu ar fi procedat mai bine dacă ar fi creiat două feluri de școli normale și anume: una pentru cultură generală, alta

pentru cultură profesională (agricultură, meserii de tot felul, comerț etc.).

Știam că învățământul primar pentru copiii cari rămân locului și nu mai urmează în altă școală formează *un întreg* cu mici deosebiri numai în ceea ce privește necesitățile vieții regionale. Concepția aceasta despre o școală primară există în toate țările înaintate în cultură. Pentru formarea învățătorilor, cari vor preda un asemenea învățământ avem școala normală reorganizată, și ca program și ca număr de ani. Această școală va avea 7 ani în loc de 6 și programul ei va fi publicat cât de curând. Am convingerea că în timp de 7 ani viitorii învățători își vor însuși toate cunoștințele pentru ca să poată corespunde cerințelor legii. Noi nu tindem să facem din absolvenții cursului primar complet niște specialiști în agricultură, meserii, comerț, etc.. Pentru așa ceva avem câteva sute de școli în orașe și centre mari rurale, de meserii, de agricultură și de alt soi. Pentru ca copiii din popor să poată urmări mai cu înlesnire și în școlile secundare s'au înființat în centre mari rurale și gimnazii, după a căror terminare pot să meargă mai departe în licee, seminarii, școli normale, școli superioare de comerț etc.. Sunt preocupări serioase pentru ridicarea nivelului cultural al poporului, avându-se în vedere și nevoile reale ale vieții.

Dacă am avea miliardarii Statelor Unite și bugetul lor cultural am face minuni cu școlile noastre și s'ar îndeplini chiar și dorința d-lui Athanasiu, cu cele două categorii de școli normale. Am face din școală un colț de raiu. Fără mijloacele materiale ale Americii unde există o mare solidaritate între școală și societate,

după cum cu multă dreptate ne spune d. Athanasiu, am făcut și facem și noi, după puterile noastre materiale. Câte lucruri frumoase nu s'au făcut la noi prin Casa Școalelor tocmai în sensul «dorințelor» d-lui Athanasiu? Biblioteci populare (în toamna aceasta Casa Școalelor înființează încă una mie, reviste populare, coruri bisericești și laice, scrieri de tot felul în graiul popular, cercuri culturale cu teatru popular și conferințe etc... Mai vine apoi în ajutor *Fundația Principelui Carol*, cu atâtea variate lucrări, *Cartea românească* cu diferite publicații potrivite etc. etc... Sunt un optimist și văd zorile unor vremuri frumoase pentru școala românească. Dar minunata solidaritate pentru construcțiuni școlare nu însemnează nimic!

D. Athanasiu pune în discuție cu acest prilej chestiuni care privesc problema întregului învățământ, de sus până jos, de la universitate până la grădina de copii. Așa, domnia-sa ne vorbește de controlul învățământului secundar, profesional, școala primară. Se va vedea de cine trebuie făcut acest control și de ce anume elemente, când va veni în discuție reorganizarea ministerului de instrucție. Cred că se va pune în discuție atunci și chestia controlului universitar, bine înțeles nu în privința libertății acestui învățământ, dar a îndeplinirii conștiințioase a datoriei de toți până la unul.

Ne vorbește și de chestia salarizării și a gradației de merit. Ce pot să răspund, când cheia lăzii publice e în alte mâini? În tot cazul, eu doresc din tot sufletul o așa îmbunătățire materială a corpului didactic

de toate gradele, pentru ca toată vlaga dascălului să fie jertfită numai școalei.

Incheiu și mulțumesc și eu călduros d-lui Stelian Popescu că mi-a dat puțința să răspund d-lui profesor Athanasiu. De altfel, d. Stelian Popescu a făcut din gazeta populară «Universul» și o tribună liberă pentru problemele școlare și culturale.

Răspunsul D-lui G. Popa-Lisseanu la obiecțiunile făcute de d-l profesor I. Athanasiu

I

Vom examina punct cu punct obiecțiunile pe cari I. Athanasiu le aduce acestei legi și credem că din acest examen va reieși mai mult lipsa de documentare a d-sale, decât politica școlară greșită a legii învățământului primar, întocmită de d. ministru dr. C. Angelescu.

1. Legea învățământului primar stabilește că, la vârsta dintre 7—16 ani, copiii sunt obligați să frecventeze cele 7 clase ale școlii primare. E o dispozițiune de prevedere, pentru acei copii slabi sau bolnavicioși, cari nu pot începe școala la 7 ani și pentru acei copii leneși și cu inteligență mărginită, cari pierd doi-trei ani în școală, ca repetenți, ca să aibă timpul necesar ca în cei 9 ani, de la 7, până la 16 ani, să absolutească cele 7 clase primare.

D. profesor Athanasiu critică această măsură și pare că dorește ca legea care fixează 7 clase și 7 ani de studiu în școala primară, să oblige pe copii să frecventeze școala numai de la 7—14 ani. Ar rezultă de aci că copiii cari pierd un an sau doi, ca repetenți în

școală, să scape de la vârsta de 14 ani de obligația frecventării, cu oricâte clase vor fi putut să facă.

Dispoziția din legea d-lui ministru dr. Angelescu, arată, din potrivă, grija d-sale de a da tuturor copiilor putința să termine școala primară.

Dar și vechea lege a învățământului, pentru o școală primară cu 4 clase, prevede obligativitatea dela 7—14 ani. De asemenea, Legea italiană din Martie 1920, prevede obligativitatea învățământului dela 6—14 ani, pentru o școală primară elementară cu 4 ani de curs inferior, și doi până la trei ani de curs superior.

2. Domnului profesor Athanasiu nu-i place nici programa celor trei clase primare superioare pentru că în ele se va repetă aceleași materii din primele patru clase, în care învățătorul *a spus cu siguranță (?)* tot ce știa, astfel că *desvoltările necesare corespunzătoare vârstei sunt o simplă iluzie*—zice d-sa.

După d. profesor Athanasiu, toată știința Aritmeticii, Istoriei, Geografiei, St. Naturale, etc., se reduce la crâmpetele de cunoștințe predate în primele patru clase primare, în care d-sa crede că învățătorul a spus cu siguranță tot ce știa și nu mai e în stare să spuie nimic nou în cele lalte trei clase superioare

D. profesor Athanasiu aduce o ofensă gratuită corpului învățătoresc a căruia știință o reduce la cunoștința celor patru clase primare. Ar fi păcat, în cazul acesta, de cheltuelile Statului cu întreținerea elevilor în cei șapte ani ai școlii normale și ar fi păcat și de timpul pierdut în cei mai frumoși ani de tinerețe și avânt, dacă învățătorii s'ar putea alege numai cu atâta din școlile normale.

Și liceele au două cicluri. Materiile de învățământ din cursul inferior de gimnaziu se continuă și se completează în cel superior, în liceu. Să aplicăm criticile d-lui profesor Athanasiu la licee. Dacă repetirile sunt utile până la un punct, — după părerea d-sale — pentru copiii mici ele sunt periculoase pentru cei mai înaintați în vârstă, zice d-sa. Cum vor fi ele în acest caz pentru tinerii din cursul superior al liceului? Și, dacă profesorul a spus «cu siguranță tot ce știa» în cursul inferior, ce va putea el să mai spue în cursul superior? Și dezvoltările necesare, corespunzătoare vârstei din cursul superior, vor fi și ele iluzorii, după cum susține d. profesor Athanasiu? Credem că d-sa nu s'a gândit la concluziile la care-l poate duce argumentarea de mai sus.

Să examinăm însă dispozițiunile legii, chiar din citatele d-lui profesor Athanasiu.

Legea spune: «In celelalte clase (ultimile trei clase primare) se continuă, se întărește și se completează cultura generală din cele dintâiu patru clase»... Legea prevede aceleași materii, ca în primele patru clase, dar cultura generală se continuă, se întărește și se completează, după un principiu didactic de lărgire și privire a cunoștințelor pe alte fețe și sub înfățișeri noi; — nu se repetă, *cum îi place d-lui profesor Athanasiu să modifice textul legii*. Legea mai prevede însă, că în cele trei clase din urmă se dă în acelaș timp o *deosebită dezvoltare învățământului practic, utilitar*.

Domnul profesor Athanasiu nu vede în acest învățământ decât trei ani pierduți pentru copii; iar dacă dispozițiunile de mai departe ale legii îl silesc să recu-

noască și o învățătură nouă; «Cine va aduce însă la îndeplinire aceste programe?» — zice d-sa.

D. Athanasiu ține însă cu tot dinadinsul să găsească legii cusururi. De unde mai înainte, nu vede în ultimii trei ani ai școlii primare decât o pierdere de vreme în repetiri «periculoase»: trece deodată la alt extrem, ca să vadă în lege pretențiunea de «a da elevilor școlii primare și sătenilor cunoștințe de agricultură sistematică și de comerț».

D. profesor Athanasiu depășește scopul precizat în expunerea de motive și în textul legii, al ultimilor trei ani ai școlii primare. Vârsta copiilor de la 11—14 ani nu dă posibilitatea și scopul școlii primare nu e de a forma agricultori, comercianți sau industriași. Articolul 56 B. alin. II spune lămurit «că în acești trei ani se stabilește legătura strânsă dintre școală și viață, stimulând interesul și dând îndrumări practice pentru una din ramurile de activitate: agricultură, meserie, comerț, după cerințele regionale și înclinările elevilor. Programele vor avea un caracter agricol, comercial, industrial etc.».

Credem că nu se poate exprima mai limpede scopul acestor trei clase, de a iniția pe copii, prin cunoștințe teoretice și practice, în lucrările cari țin de munca câmpului, a comerțului, meseriei, fără a forma din ei agricultori, negustori, industriași de profesie, fiindcă școala primară ar intra, în acest caz, în domeniul școlilor profesionale,

Noi ținem la dispoziția d-lui profesor Athanasiu o cărticică de 8 pagini intitulată «Schiță de organizare a învățământului primar, de I. Athanasiu, profesor la

Universitatea din București 1919». După această schiță, școala primară are 8 ani de studiu. În clasele VII și VIII se vor predă, în școlile rurale, *noțiuni* de agricultură și în cele urbane, *noțiuni* de meserii. Deci, pe când în școala primară, d. Athanasiu în 1919 se mulțumiă cu *noțiuni* de agricultură și meserie, acelaș d. profesor Athanasiu pretinde astăzi ca legea d-lui ministru dr. Angelescu să prevadă agricultură *sistematică*.

II.

3. Acum, dacă trecem la pregătirea învățătorilor chemați să predea în aceste trei clase, d. Athanasiu nu admite decât specialiști. Oare pentru a deșteptă interesul și a îndrumă pe copii către agricultură etc. crede serios d. profesor Athanasiu că trebuie neapărat o specializare absolută a învățătorilor în vederea diferitelor ramuri de învățământ practic din cele trei clase primare superioare? D. Athanasiu susține că școala normală nu pregătește pe învățător în vederea predării învățământului practic, și pentru a demonstra acest lucru, — fapt caracteristic — d-sa reproduce o parte din materiile de învățământ ale școlilor normale, dar se oprește cu citarea materiilor tocmai acolo, unde dispozițiunile art. 201 contrazic concluzia d-sale. D-sa nu citează nici lucrul manual, nici desemnul, cari sunt prevăzute în programa școlii normale (art. 201 al. I), nici grija deosebită ce o are legea de a pregăti pe

învățători pentru predarea învățământului practic utilitar.

Aliniatul penultim al art. 201 prevede hotărît: «Învățământul comercial, agricol și al lucrului manual se va predă în vederea pregătirii învățătorilor pentru a fi aplicat de ei în mod practic utilitar *în ultimii trei ani ai școlii primare*». Dar preocuparea d-lui ministru dr. Angelescu pentru pregătirea în vederea învățământului practic în ultimele trei clase merge și mai departe.

Art. 155 lit. B. ia măsuri de siguranță, organizând cursuri de vară, pentru completarea cunoștințelor practice și teoretice necesare predării învățământului în cele trei din urmă clase primare. Legea prevede: «In fiecare an, în timpul vacanței, se vor organiza pe lângă școlile normale sau pe lângă școlile speciale, cursuri speciale, în vederea dobândirii de noi cunoștințe, pentru membrii corpului didactic primar, chemați să predea în ultimile 3 clase primare. Aceste cunoștințe vor fi teoretice și practice și în raport cu programa de studii a acestor trei clase primare».

Mai mult decât atât, legea prevede și maeștrii speciali pentru aceste trei clase, acolo unde mijloacele vor permite, art. 57 alin. II.

Din toate dispozițiunile legii, reiese deci clar deosebita grije a d-lui ministru dr. Angelescu, de a da corpului didactic pregătirea necesară pentru îndeplinirea chemării sale. Cum rămâne atunci cu afirmațiunea d-lui profesor Athanasiu, că învățătorilor nu li se dă pregătirea necesară pentru predarea învățământului practic? — și cum se califică faptul că d-sa omite de a cită,

din programa școalelor normale, materiile prevăzute în lege, cari contrazic concluziile sale?

4. D. Athanasiu se ridică împotriva condamnării la închisoare a părinților îndărătnici, cari nu-și trimit copiii la școală.

Actuala lege a învățământului primar a înăsprit pedepsele pentru părinții cari nu-și trimit copiii la școală, ca să satisfacă cererea generală de a răspândi cât mai repede știința de carte; închisoarea nu se aplică însă, decât în cazuri excepționale, când părinții sunt îndărătnici.

Dealtfel, această dispoziție există în cele mai multe țări; chiar și în America și Franța pe care le citează d. Athanasiu. Franța prevede închisoarea ca al treilea și al patrulea grad de pedeapsă. Pentru edificarea cititorului, voi cită după «Le livre des instituteurs» de Joseph Soleil, subșef de biurou la ministerul de instrucțiune publică, conferențiar de legislația școlară, la școalele normale din Fontenay și St. Cloud (1923), ordinea pedepselor aplicate părinților, pentru absențele nemotivate ale copiilor lor dela școală:

I. Avertismentul, pentru primul grad de pedeapsă.

II. Publicarea numelui la primărie, al doilea grad.

III. Amendă dela 11—15 franci (cod. penal art. 479) sau închisoare până la 15 zile (cod. penal art. 498)

IV. Inchiisoarea.

Amenda și închisoarea se pronunță de judecătorul de pace, după cererea Comisiunii școlare și în lipsa ei, după cererea revizorului școlar (pag. 242).

5. D. profesor Athanasiu, tot ca să înmulțească critice, învinuște noua lege a învățământului primar, de lucruri prevăzute în legea veche abrogată. Cauza pentru

care părintele nu simte atracția pentru școala noastră primară, zice d-sa, e învățământul searbăd și obositor, fără mare folos imediat. Pentru aceasta, nu e vinovată însă legea cea mai nouă, care a sporit numărul anilor de studii ai școalelor primare și a introdus un învățământ practic, utilitar tocmai spre a răspunde cerințelor populațiunii, după nevoile ei regionale și a face școala de folos imediat.

O altă învinuire gratuită, pe care o aduce legii, e aceea că n'a prevăzut sociologia între obiectele de învățământ ale școlii normale. D-sa recunoaște însă, că art. 201 prevede ca obiect de învățământ datoriile învățătorului «care se apropie întru ceva cu obiectul sociologiei», zice d-sa, dar ca să critice legea cea nouă citează subiecte de lecțiuni, din programa legii celei vechi. Eră o datorie elementară din partea d-sale să aștepte programa care se întocmește în conformitate cu noua lege și în urmă să critice, dacă d. ministru Angelescu a înțeles greșit modul de a se predă în școlile normale, datoriile învățătorului.

6. D. profesor Athanasiu acuză pe d. ministru Angelescu, că în expunerea de motive, consideră Franța ca reacționară în materie de învățământ. Cuvântul «reacționară» e al d-lui profesor Athanasiu, nu al d-lui ministru Angelescu.

În expunerea de motive a legii, d. ministru Angelescu spune, că noi avem dela 1896 o școală primară unitară și, prin aceasta, o superioritate netăgăduită față de alte țări, ca Franța, Germania, etc., care, *cu tot spiritul lor democratic*, n'au avut un învățământ unitar, un singur fel de școală elementară pentru toți copiii.

Aceasta nu e o «afirmare curagioasă» a d-lui ministru Angelescu. Scriitorii și oamenii politici însemnați din Franța afirmă acest fapt. Extragem părți din *L'Université nouvelle* vol. I. 1919, pag. 23—25.

«L'école unique c'est l'école primaire pour tous, fils des bourgeois, d'ouvriers ou paysans, c'est l'école primaire publique et gratuite devenue la base obligatoire de tout enseignement...

L'école unique c'est la suppression des écoles préparatoires de l'enseignement secondaire... la suppression des classes élémentaires des lycées. Finie, le stéril parallélisme entre petites classes et l'école primaire. Finie, la scission entre l'enseignement des pauvres et celui des riches» etc...

Ce a susținut d. ministru Angelescu, e tocmai aceea ce se arată în acest pasagiu, aceea că toată lumea cunosătoare a învățământului din Franța știe, afară, bine înțeles, de d. Athanasiu, că în Franța copilul sărac merge la școala comunală, iar copilul bogat la școala primară anexată liceului; în Franța nu este deci o școală unitară pentru sărac și bogat.—Cum se poate califica afirmațiunea d-lui Athanasiu?

III.

7. D. ministru Angelescu arată, între altele, în expunerea de motive, că mai toate statele au simțit, după războiu, trebuința de a-și reorganiza învățământul și citează că Franța a reorganizat, prin legea din August 1920, școalele primare superioare și cursurile comple-

mentare suprapuse scoalelor elementare cu 6 ani de studiu.

Aceste școale existau de mult timp în Franța; în expunerea de motive, s'a citat ultima reorganizare din 1920, ca să arătăm nevoia pentru noi de a organiza învățământul pe alte baze. Concluziile pe cari le trage d. Athanasiu din acest fapt, arată intenția de a critica cu orice preț și a interpreta sensul frazelor după trebuințele cauzei.

8. D. Athanasiu critică obligativitatea învățământului religios și moral în școala primară, așa cum o rezolvă legea. D-sa cere ca fiecare cult să facă educația morală și religioasă a copiilor de aceeaș confesiune, când și cum va crede de cuviință. Autoritatea școlară să nu se amestece în învățământul celorlalte confesiuni. D. Athanasiu nu cunoaște dispozițiunile din legea din 1896 și organizarea învățământului din vechiul regat, și în special în școalele cu copii mahomedani din Dobrogea. Solicitudinea Statului român, față de limba și religiunea populațiunii turce, a servit de bază la apropierea și alipirea acestei populațiuni de Statul nostru. În Ardeal, confesiunile aveau sub autoritatea lor învățământul religios și moral. Ele au intrat în noul stat român cu drepturi și situații câștigate sub vechea stăpânire și noi trebuie să ținem seamă de ele.

Statul nu se poate desinteresă de educațiunea religioasă și mai ales morală, care se dă cetățenilor de altă confesiune, decât religia creștină ortodoxă dominantă, și e o datorie ca el să știe în ce sentimente sunt crescuți copiii diferitelor confesiuni.

Dispozițiile legii îi dau dreptul să cunoască și să

aprobe programele, după care se predă învățământul religios moral, să aprobe clericii însărcinați cu predarea lui și să controleze instrucțiunea. Educația religioasă și morală a copiilor de alte confesiuni se va face la lumina zilei, sub ochii și autoritatea ministerului instrucțiunii.

Preferă d. profesor Athanasiu ca autoritățile școlare să nu știe nici cine predă și ce se predă la studiul religiunii și ca educațiunea religioasă morală a unei pătrimi din populația țării să se facă la întuneric?

9. D. profesor Athanasiu găsește o contradicție între art. 68 care fixează numărul orelor de lecții pe săptămână pentru școlari și art. 136, care stabilește numărul orelor de lucru pentru învățător.

După calculul d-sale, unui învățător îi revine 44 ore de muncă pe săptămână cu școlarii în clasă, pe când legea nu-l obligă decât la 30 ore. Cine va predă diferența de ore dela 30—44?, se întreabă d-sa.

Cu astfel de calcule, d. profesor Athanasiu dovedește că nu cunoaște orariile și mecanismul funcționării școlii primare de astăzi.

D-sa se putea întreba, cum a funcționat până astăzi la noi și în toate statele din lume o școală completă cu 5, 6, 7 și 8 clase sub conducerea unui singur învățător, dacă elevii din cele 5, 6, 7 și 8 clase, după felul d-sale de a calcula, trebuiau să învețe cinci înmulțit cu 28 ore; șase înmulțit cu 28 etc... ore, adică 140, 168 și chiar 224 ore pe săptămână, când învățătorul e obligat să predea numai 30 ore?

Cum explică d. profesor Athanasiu, care pretinde că cunoaște organizarea învățământului din Franța, func-

ționarea a șase clase cu un singur învățător? Il rugăm să întrebe pe cel mai umil învățător, care poate să-i dea informațiile necesare; și va află, că aceste școli funcționează în cursuri cu lecții de câte o jumătate de oră, după cum la noi școala a funcționat pe divizii,— lucru probabil cu totul nou pentru d-sa. Cu această soluție, cele 44 ore de lecții, nu de ore, care revin unui învățător, după calculele d-lui profesor Athanasiu, reprezintă, ca timp, numai 22 ore de predare directă, și restul sunt ocupațiuni indirecte. Dealtfel pentru clasele superioare, în majoritatea cazurilor, sunt alți învățători. Cu această explicație, credem că d. profesor Athanasiu s'a lămurit, că învățătorul nu va fi nevoit să stea zilnic 8 ore în clasă, iar orarul îi va arăta rânduiala ocupațiilor zilnice. Cu această lămurire, suntem siguri, că d-sa va putea să-și dea singur răspunsurile la întrebările ce mai pune: «După cinci ani, când toate școlile trebuie să aibă 7 clase, cea numai cu 60 școlari și un învățător, câte clase va avea? Și invers: școlile cu 7 clase și 60 școlari, câți învățători vor avea?» Toate confuziunile, pe care d. Athanasiu le atribuie legii, provin din cauza necunoașterii d-sale a modului de funcționare a școlilor sau din cauza pornirii de a găsi cu orice preț cusururi legii.

10. Legea învățământului primar, după părerea d-lui Athanasiu, «creiând al cincilea termen de gradatie pentru învățători, nesocotește munca depusă de marea majoritate a profesorilor de toate gradele». D. profesor Athanasiu crede oare, că a cincea gradatie pentru profesorii universitari ori profesorii secundari ar fi trebuit prevăzută în legea învățământului primar? D. Athanasiu

ignorează probabil faptul, că fiecare grad de învățământ se reorganizează prin legea lui specială.

În fine, în ultimele două articole, din ziarul «Universul», d. Athanasiu își trădează gândul care l-a îndemnat să atace legea învățământului primar, într'o formă atât de pătimășe. D. ministru Angelescu n'a putut satisface toate cererile d-sale pentru laboratorul de fiziologie. Pentru aceasta, legea învățământului primar e după părerea d-sale haotică, plină de confuziuni și contradicții, care ar face-o inaplicabilă.

Din cele expuse mai sus, reiese cu prisosință, că confuziunile și contradicțiile nu sunt în lege, ci la acei cari voesc a critica cu orice preț: d. Athanasiu ignorează cu totul mecanismul funcționării școlii primare. Cei doi ani de când d-sa lipsește din țară l'au ținut departe de discuțiunile provocate în jurul legii învățământului primar și a organizării școlare. Noi rugăm pe d. Athanasiu să ne arate care lege a învățământului s'a discutat la noi mai îndelung și care din acestea a avut un asentiment mai unanim? Principiile ei au fost fixate într'o comisiune numeroasă de delegați din toate ținuturile, în 1919. Reforma a fost apoi debătută în comisiuni și congrese, timp de 6 ani. Chiar dacă d. profesor Athanasiu a putut află toate acestea, supărarea i-a fost o rea sfetnică, care l-a îndemnat la o faptă pătimășe.

Răspunsul d-lui Ștefan Pop

la obiecțiunile făcute de d. profesor I. Athanasiu.

Legea învățământului primar și normal primar, votată în sesiunea trecută a Parlamentului a fost criticată în șase articole consecutive, în ziarul Universul, de către d. prof. Athanasiu. «Viitorul» a publicat un scurt răspuns al Ministerului Instrucțiunii privitor la chestiunea subvențiilor laboratorilor; cum însă această lege este de un interes atât de mare și felul cum a fost discutată de către d. Athanasiu ar putea arunca o umbră de neîncredere asupra felului cum a fost elaborată sau în principiile pe cari se bazează, subsemnatul, ca raportor al legii în Senat, cred de datoria mea să pun în justa lor valoare afirmațiunile d-lui prof. Athanasiu, mai ales când aruncă învinuirea că și Parlamentul a fost indus în eroare.

Citind articolele d-lui prof. Athanasiu, mărturisesc că dela început am avut un moment de surprindere. Întâi nu puteam bănuî ce exemplar din proiect a avut d-sa înainte și mă miram că nu-l cunosc, deși pare a-l descrie amănunțit.

Nu există însă nici un proiect cum ne spune d-sa, subliniat: «in octavo de 139 pagini, cu 5 tabele grafice și 3 hărți». In octavo s'a tipărit ulterior legea, o broșură de 94 pagini, dar nu despre asta scrie d-sa. Am ghicit că trebuie să fie o confușiune a d-sale, de aceea îl pot asigura pe d-l profesor că d-sa are în mână Proiectul in quarto cu 4 tabele grafice și 3 hărți.

Am căutat să văd, întru cât titlul articolelor d-lui profesor Athanasiu «Politică școlară greșită» este îndreptățit. Politica școlară este a noastră a tuturor, trebuie să fie națională, să țină seamă mai ales de nevoile noastre, de tradiția noastră, iar din ceiace s'a făcut în alte părți, să adoptăm numai ceea ce ne convine. După războiu, mai ales, datoria noastră este să întărim printr'o cultură unitară ceea ce cu atâtea sacrificii am câștigat. De aceea, în continuare trebuie să urmărim prin școală o cultură națională, cetățenească. Să întărim mai cu seamă prin știința cărții masele mari, chemându-le la viață și la lumină, ca pe cel mai bun izvor de primenire și reînviere a viitoarelor puteri dirigente. Să ne știm cetățeni buni ai Statului, conștienți de drepturile noastre, dar și mândri de datoriile ce avem față de nație. Legea învățământului primar așa a fost concepută și această țintă o urmărește. Când zicem Politică școlară, ne gândim la principiile călăuzitoare la bazele pe cari e organizat învățământul.

Legea prevede școala primară de 7 ani. Copiii tari după absolvirea primelor 4 clase primare nu urmează o școală cu caracter secundar, sunt ținuți a urma școala primară completă. In adevăr, aceasta e școala cetățenească, pentru cei cari formează majoritatea populației.

cari, neurmărind școala de specializare, sunt ținuți a-și completa cultura până la vârsta de 16 ani. În lege s'a pus anume vârsta de 16 ani, până la care copiii sunt supuși obligativității în școala primară, tocmai pentru a silî pe cei cari se sustrag dela școală, pe cei cari pierd ani de studiu sau nu-i înțeleg binefacerile, să învețe carte până la vârsta de 16 ani.

Bine înțețes prin art. 12 din lege, sunt scuțiți de a mai urma școala primară acei cari o termină regulat la 14 ani. Din aceasta, d-l Prof. Athanasiu face o întreagă sofisticărie inutilă, ironizând și repetând mereu: «șapte clase în nouă ani», după cum foarte ușor ar fi putut spune până acum, patru clase în 7 ani! Toți știm că situația e tocmai contrarie de cum crede d-sa. Majoritatea e a celor cari se sustrag dela școală sau o fac cu greu și cu drept cuvânt unii au cerut obligativitatea până la 18 ani, acolo unde nu sunt cursuri de adulți. Să se cerceteze statisticele copiilor în vârstă de școală față de cei cari o urmează și se va vedeà unde e dreptatea. Câți rămân fără de carte? Curios se întreabă d-l prof. Athanasiu: «ce vor învăța copiii în acești 9 ani?». Mă rog, cari 9 ani? Nu este nicăeri în lege vorba decât de 7 clase.

D. Prof. Athanasiu aduce grava acuzație că Ministrul a indus în eroare Parlamentul când a amintit, în expunerea de motive, de o lege similară franceză din 1920. D-l Athanasiu deduce de aci că noi nu ne dăm seama că învățământul suprapus școlii primare în Franța durează mai de mult.

Nu-mi pot explicî patima ce se pune într'o chestiune atât de simplă. Mai întâiu, d-l ministru găsià și

aici lângă noi acest sistem și l-am discutat; dar s'a citat anume legea din 1920 din Franța, ca ultima înfățișare a unei legi școlare ce ne interesă. E vorba de organizarea acestui învățământ pe bază și cu țintă utilitară.

În chestiunea învățământului religios și moralei în școlile primare, d-l Athanasiu ajunge, contrar la ceea ce ne-am așteptat după argumentarea d-sale, la concludsiuni în adevăr surprinzătoare: că legea făcând obligator învățământul religios al minorităților în școlile statului, «din punct de vedere național aceasta echiva lează cu sinuciderea»!

Noi credem dimpotrivă, că tocmai supravegherea și susținerea învățământului religios al minoritarilor din stat, este o datorie și o garanție pentru salvagardarea intereselor statului, precum și pentru întărirea încrederii aceloră în solitudinea statului. Noi trebuie să știm ce se predă și cum se predă învățământul religios-moral la toți cetățenii și nu-l putem lăsa necontrolat; iar când îl și susținem, dăm religiunii rostul ei adevărat în morala publică. Dându-i o formă legală acestui învățământ, noi servim statul și pe cetățenii lui; iar a lăsa în voia soartei tocmai disciplina care se adresează celei mai intime părți a sufletului, atunci ar echivala cu o sinucidere.

La numărul de ore săptămânale obligatorii pentru elevi și pentru profesori, d-l Athanasiu face o socoteală fundamental eronată, socotind 44 de ore pe săptămână de învățator, când legea îl obligă la maximum 30 de ore. Dacă d-sa s'ar fi interesat de mecanismul învățământului primar, lucru prea ușor de

verificat, ar fi văzut că avem un sistem de mult studiat și bine aplicat. Materiile în învățământul primar se fac pe lecțiuni și pe grupe de elevi, când același învățător are mai multe clase, iar în clasele V—VII nu înseamnă că vor predă numai cei din primele patru clase. Tot așa de nelogice sunt întrebările ce face cu privire la numărul elevilor și al claselor. O simplă observare a școalelor actuale, în special rurale, îl pot lămurî destul pe d-l prof. Athanasiu. Nu e nici o confuzie în lege, numai că d-sa nu și-a dat osteneala să vadă cum se aplică.

Legea introduce a 5-a gradație pentru învățători. Aceasta nu înseamnă, cum i se pare d-lui prof. Athanasiu, a menține o nedreptate și a nesocoti munca profesorilor de celelalte grade, cari au până acum numai 4 gradații. Este dinpotrivă câștigarea unui principiu care se va aplică pe rând tuturor membrilor corpului didactic, în legile respective de organizare.

D. prof. Athanasiu se plânge de lipsa de unitate, de legătură între cele trei ramuri de învățământ. Aceasta i se pare că ar rezultă din Expunerea de motive a d-lui ministru, care spune că «personalul didactic al școalelor normale se va recruta dintre absolvenții cei mai distinși ai lor, cari vor fi urmat școala normală superioară și vor fi obținut licența în specialitatea respectivă». Și mai departe, dus de o premisă care stă pe nisip, d. prof. Athanasiu crede că «reforma d-lui ministru Angelescu dă în același timp două lovituri nenorocite, a) una învățământului secundar al cărui nivel va scădea simțitor influențând prin aceasta pe cel superior b) alta facultăților de științe și de

litere, a căror primă chemare fiind de a pregăti pe profesorii secundari se vor vedea fără auditoriu», etc., etc. Dar, pentru Dumnezeu, viitoarea școală normală superioară se va discuta atunci când vom avea proiectul de lege respectiv. D-sa se teme că profesorii universitari nu vor avea catedre la acea școală sau că acei candidați nu vor veni la laboratorii universitare. Nicăeri în expunerea de motive sau în lege, nu se spune că pregătirea profesorilor de școale normale se va face fără contribuția universității. În orice caz școala va avea caracter universitar, iar legătura, sufletul, o vor face-o profesorii.

În ultimele d-sale articole, d-l prof. Athanasiu ceartă pe d-l ministru al instrucțiunii pentru că acesta a creiat prea multe școale normale. Credem că în nici un caz nu se poate face o vină ministrului instrucțiunii pentru tendința de a înmulți școalele menite să ne dea, cu orice sacrificii, personalul atât de necesar căruia îi va fi dat să răspândească știința cărții în marea masă a populației noastre. Iar, a spune că «d-l Angelescu dă altă destinație fondurilor prevăzute pentru terminarea acestor laboratoare» (universitare) este o acuză și nedreaptă și pe deantregul inventată. Cari fonduri au fost deturnate? Noi știm că universitatea ca și școalele celelalte se folosește de sumele destinate învățământului în genere. Ba ceva mai mult, părerea că s'ar clădi școale normale în dauna laboratorilor universitare nu se poate susține, odată ce în anul din urmă s'au dat universității de zece ori mai mulți bani decât învățământului primar întreg. O mai mare iubire de școală și o mai multă înțelegere an evoilor noastre culturale în discu-

tarea acestei mari probleme a învățământului, ar fi ferită pe d-l prof. Athanasiu de a cădeă în extreme la care noi nu ne așteptam.

Iată de ce, discutând articolele d-lui prof. Athanasiu în chestiunea ultimei reforme școlare, constatăm cu drept cuvânt că «Politică școlară greșită» face domnia-sa; când scoate conclusiuni cu totul nejustificate și pline de răutate cu privire la o lege de un interes strict național.

O lege culturală

de Ș. Bogdan-Duică

La 15 Aprilie încep lucrările pentru aplicarea noiei legi pentru învățământul primar al statului. Primăriile sunt, anume, obligate de art. 18, ca *între 22 Aprilie și 15 Mai* să înainteze direcțiunilor școalelor primare lista copiilor în vârstă (școlară) dela 5 — 16 ani. La sfârșitul lui Maiu s'ar putea să cunoaștem cifra totală a copiilor, să măsurăm întinderea școlarității și să cumpanim valoarea *intențională* a legii.

Deși d. I. Athanasiu, profesor la universitatea din București, îi prelundează cu o broșurică despre «Politică școlară greșită» (!), deși s'aude și 'n Ardeal câte-o aspră voce de pedagog prometeic, eu cred că legea *trebuie* aplicată cu tărie, oriunde se poate, pentruca: 1. să fie sigur că ea va fi controlată de *realitățile* cărora li s'a închinat nu de raționamente teoretice sau de birou; și 2. pentru ca să nu ne mai legăm înșine picioarele și mâinile, afirmând totuș că voim... progres. Valoarea *intențional* va fi, atunci, verificată de valorile *reale* ce le va naște. Din aceste puncte de vedere voiu face și eu o analiză sumară a legii — pentru a motivă îndemnul de-a face din 15 Aprilie 1925 o zi de aducere aminte, ceeace firește nu va fi, dacă criticii ar reuși(?) să scază pofta de muncă întru realizarea legii.

Câteva lucruri sunt depline în secțiunea I. a legii: Invățământul este *unitar* în tot cuprinsul țării; Românii cari și-au pierdut limba maternă (de ex. maghiarizații) sunt *datori* să și dea copiii la școalele publice sau la cele particulare-românești; tuturor copiilor li se cere de-aici înainte programul *complet*, de șapte ani; statul nu monopolizează școala, deoarece oricând comuna sau județul poate înființa școli; limba română intră de drept și în școlile de stat cu limbă minoritară. Postulatele *naționale* sunt deci satisfăcute; iar postulatul *cultural*: al *înmulțirii anilor de studii* se vede, în sfârșit, împlinit, după multă așteptare. Postulatul *cultural* mi se pare cel mai urgent; și cred că directorii regionali ar trebui să-i dea acestuia o deosebită atenție, pentru ca toate localitățile cu posibilități de îndată împlinire să-și ~~clădească~~ — prin întruparea legii — rolul de a călăuzi pe cele ce vor rămânea în urmă.

O impresie tristă face secțiunea II. Copiii de talent pot termina și înainte de anul 16; adulții vor păstra contactul cu școala până la 18 ani; patronii și stăpânii sunt supuși la aceleași îndatoriri ca și părinții; acestea sunt notele luminoase ale secțiunii; dar — restul? Restul *presupune o populație care nu voește a jertfi de-ajuns* pentru generațiile tinere; presupune și fuga de școală, chiar frauda de-a permite fuga aceea. De aceea o rețea vastă de măsuri de recrutare și reprimare a abuzului se întinde prin paragrafii acestei secțiuni. Este trist că rețeaua a fost de nevoie; dar și mai trist ar fi fost ca lupta contra întunericii să nu fie dată energic.

Legea mai știe că numai *treptat* (art. 39) va cuceri terenul neluminat încă de școlaritate; ea fixează deci

gradarea concentrării la școală, dându-se precădere băeților, (elementul activ), copiilor români (considerație națională) copiilor mai mici dintre mai mulți frați obligați la școală (considerație economică), copiilor cu înlesniri de comunicație (considerație tehnică și de înlesnire a funcționării care atârnă de frecvența regulată).

Restul aplicării măsurilor din secțiunea II nu se poate nici prevedea. Dacă se vor executa serios, ele vor da un impuls puternic. Și de vigoarea acestuia, mai ales în anul întâiu al aplicării, nu trebuie dispensat niciun factor colaborator.

Cu secția III, începe caracterizarea *culturală* a învățământului. Capitolul III are pentru Ardeal o semnificare deosebită. Aici școlile de copii mici au fost și sunt neglijate cât se poate de scandalos. Cunoșc de aici stări de o barbarie rară; cunoșc oameni cu rost în învățământ și fără nici o pricepere pentru însemnătatea școlii de copii mici. De aceea cred că obligativitatea școlii de copii mici va înainta cunoștința despre importanța ei. Rezultatul ei atârnă însă și de o realizare ideală, pentru care ne lipsesc încă și mijloacele literare,¹⁾ și cele materiale. Fără acestea progresul va fi lent.

Capitolul IV (din secțiunea III) se ocupă cu școlile primare. Cadrul a crescut: pentru a micșora distanța culturală dintre cazarmă și școală s'au adăos la cei patru ani tradiționali încă trei, cei trei fiind meniți

¹⁾ Prin vorba: mijloace literare înțeleg un corp de scrieri *oficiale* obținute prin concurs ori însărcinare desinteresată și puse gratuit la dispoziția școlii; prin vorba: materiale înțeleg fabricarea în țară a materialelor didactice printr'un institut de creat, prin Casa Școalelor, în felul institutului Pichler-Viena, Freytag-Leipzig etc. Il propusesem lui Sp. Haret care părea, speriat de nemulțumirea librarilor! Și dacă ar fi... ?!

unei «deosebite dezvoltări a învățământului practic-utilitar» și anume «variind după necesitățile vieții locale», pentru ca, să se «stabilească legătura strânsă dintre școală și viață». Aceasta este un regionalism practic, apărând după generalitatea culturală în stil vechiu, deoarece se zice: *programa «va varia după natura localității»*, ceea ce înseamnă că o idee modernă *viață! viață!*, se impune cugetării celorce, lucrând în provincie, vor avea sarcina să-i adapteze cei trei ani de școală. Acum vom vedea *cine-i* inventiv și productiv dintre oamenii școlii! Acum vom ști cine paște sufletul viitor al nației! Problema nu-i ușoară; și, deși ajutor vor da și oamenii ministerelor: agriculturii, industriei și muncii, greutatea nu va scădea prea mult. Deaceia cred că art. 57 este prea optimist, când afirmă că în «5 ani dela promulgarea legii *toate* școlile vor trebui să aibă 7 clase».

Până aici ar părea că există intenția de-a fixa în regiune elementele septenatului școlar. Biologicește-social intenția s'ar putea susține; dar, ea nu există. Copilul cu patru clase poate trece în liceu, poate scăpa de anii practici; celce a făcut șapte ani poate să-și echivaleze diploma sa cu certificatul de absolvire al școlii secundare curs inferior, dând un examen de diferență; deci talentului teoretic, rătăcit în practici elementare, i se redeschide drumul spre profesiunile libere-teoretice. Legea consideră așa dar individualitatea copilului.¹⁾ Școala primară va avea deci, 7 clase, cu câte 60 școlari în cl. I-IV și câte 40 în cl. V-VII. *Deci o școală*

¹⁾ Din motive de predilecție personală însemn că la sate cei trei ani se predau *iarna*, câte *cinci luni* de curs, cu lecțiuni zilnice.

model va avea 360 de școlari, (sau școlărițe). Câte sate pot da cifra aceasta? Aceasta o vom ști abia după ce vom avea statistica de inițiat la 15 Aprilie... Orașele vor da ușor cifra 360. Rezultatul social va fi deci; o ridicare a generației orășănești și a regiunilor rurale bogate și populate. Nu avem nimic de zis impotrivă; din contră: cultura este oriunde cultură; și ori de unde ar veni are valoare de propagare. Dar ce se face cu săracii? Comunele sărace și depărtate se concentrează (sub 3 kilometri de umblat) în școale intercomunale, dacă au câte 30 copii de școală (fiecare câte 30? Dar nu s'ar putea de ex. 40, 30 și 20?) Dacă nu au 30 de copii, apare în sat — învățător ambulant! In sfârșit, apărū și acest cuvânt în lege; în sfârșit — să-l vedem în viață!

In Norvegia, sus la munte, în colibă suflată de vânt și scârțâită de ger, în pat zace rachitic, schiop, etc. copilul; ce vede el afară de ochii triști ai mamei, ai tatălui?, afară de lumina ferestrii și de piscurile ce-l chiamă și la care nu va ajunge? Intr'o zi se deschide ușa, o față străină apare, dar bună-i și fața aceasta: și-i zilnic tot mai bună, fiindcă devine tovarășul bolnavului: este dascălul *ambulant* al *statului*, care nu uită pe nimeni; este bunătatea apostolică, creștină, modernă totuș.

Dascălul român — ambulant! Te salut, prietene din viitor, în munți, în văi, în colibi, în bordee; fii om și du-te la oameni de viitor și învață-i pre ei căile binelui și cartea luminei! Dar — o frică: Școalele normale vor putea inspiră emoția adecuată acestei misiuni? acestei individualizări a dascăliei?

O serie de articole (72—78) lasă latitudini de practicare a anilor V—VII. Se prevede o variație de întrupări, despre care am convingerea că erà într'adevăr necesară.

În starea în care ne aflăm, școala de adulți este o necesitate. Principiul ei va fi: un resumat de 2 ani din 4 ani (art. 81), cu examen în valoare de 4 ani. Unde? În școalele primare, în fabrici, în ateliere, în localurile corporațiilor de meseriași, sau în ale societăților culturale — cu minimum 10 adulți; în cazarmă. Unde ei sunt 30 (de ex. la întreprinderi industriale și comerciale de stat sau particulare cursurile se deschid ca o datorie. În Septembrie anul școlar 1924/25, acum, trebuie să înceapă. Capitalismul, care numai din prostia lumii trăește așa de bine încă, va fi silit (la nevoie: judecătorește; art. 88)! să lumineze pe «proștii» exploatați. Amicii umanității sunt datori: a cere ca aceste dispoziții să fie realizate, a denunța autorității și presei pe ceice nu voesc să aibă muncitori cu carte, a da o mână de ajutor ca să — *mişune* adulții spre carte. Căci... mi-e frică de «lasă-mă, să te las» al nației noastre.

În sfârșit avem capitolul VI al școalelor și claselor speciale pentru copiii debili și anormali educabili și (întârziați la minte, bolnăvicioși, viciosi, orbi, surdomuți). Aici suntem în domeniu foarte nou la — noi. Se și vede; căci alineatul 103 admite *două* principii: 1. întârziatii la minte pot fi instruiți pe lângă *unele* școale primare; și 2. pot avea școale speciale. Și cifra: 15 exclusiv, pentru numărul elevilor unei clase este contestabilă: De ce nu 20 și 25? A se citi de ex.

despre viața asilului și școlii de epilectici a pastorului Bodelschwing (Germania), unde un adevărat apostol a făcut minuni de — educație morală! Cum experiențele ne lipsesc și cum și literatura ne lipsește, eu cred că este bine a se aduce aici aminte de *festina lente*: Inșiși *directorii* acestor fel de școale vor avea nevoie de *practică în străinătate*, înainte de a riscă să direcționeze ce nu au practicat. Aici teoria nu ajută mult; aici practica este aproape totul. Teoria lui Th. Heller de ex. am cetit-o și eu; dar, deși nu sunt om prost, n'aș prea îndrăznî să practic. Ministerul trebuie să-și ia precauția de-a numi *provizoriu*, a cere *roade* evidente, imediate (după 2—3 ani) și a crește *personalul prin importul practicei în străinătate*, mai ales că, date fiind: alcoolismul, sifilisul, tuberculoza de astăzi, generațiile *vuitoare* ne vor oferi, pentru aceste școale un material mai bogat decât ar fi de dorit.

Și dacă astfel de *inovațiuni* se află în lege! dacă *geografia culturii românești se întinde*, grație legii; dacă legea însemnează, *în partea ei culturală*, un efort energetic spre ce *trebuie* să obținem cât mai iute — de ce d. I. Athanasiu, fost candidat *intim* la minister, nu găsește liniștea filosofică de-a vedea mai clar? Pentru *partea administrativă* a legii aș avea și eu câteva rezerve de făcut, câteva amendamente. Dar acestea nu mă pot împiedeca să afirm că *cultura* nu este administrație; administrația este numai *civilizație*; culturile au *ideale*; civilizațiile sunt *naționale*. De dragul idealului cultural, pe care țineam să-l schițez întru cât este 'n lege, altă datorie avem acum. Dela 15 Aprilie 'nainte legea — Dr. C. Angheliescu intră în viața națiunii; și

național este ca ea să între cu maximul de bine pentru maximul de mici cetățeni. La acel maxim toți putem contribui — fără a ne mai da de ex. în spectacolul ridicol al reclamei că ministerul, cunoscând ideile noastre, nu ne-a citat ori nu ne-a fost recunoscător în mod special, cum se cere la p. 27 a broșurei citate. Când vorba este despre *cultură*, trebuie să fim atât de culți încât să înțelegem *îndată* că *a ne confunda în eforturile colective ale națiunii râvnitoare către țeluri mari* — este o datorie elementară.

Și astfel, încă odată: 15 Aprilie rămâne o dată însemnată în istoria școlii românești. Să urmărim deci toată succesiunea *rezultatelor*, despre care va trebui să judecăm — obiectiv.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

